

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 25 april 2024

Mål nr

B 970-23

PARTER

Klagande

GN

Ombud och offentlig försvarare: Advokat LG

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Penningtvättsbrott

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2023-01-13 i mål B 14292-22

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

LG ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av GN i Högsta domstolen med 11 482 kr. Av beloppet avser 9 186 kr arbete och 2 296 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

GN har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL**Vad målet gäller**

1. Ansvar för penningtvättsbrott enligt 3 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott förutsätter bl.a. att de pengar eller den egendom av annat slag som är föremål för en penningtvättsåtgärd härrör från brott eller brottslig verksamhet. Egendomen ska med andra ord kunna härledas till förbrott.
2. I målet aktualiseras frågor om hur förbrottsrekvisitet närmare ska förstås och bevisfrågor med koppling till detta rekvisit.

Bakgrund

3. GN åtalades för två fall av penningtvättsbrott. Tingsrätten dömde honom för båda brotten. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 80 dagsböter. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.
4. Efter vissa justeringar av gärningsbeskrivningarna har riksåklagaren i Högsta domstolen gjort gällande följande.

Åtalspunkt 1

G [...] N har upplåtit sitt konto hos SEB och där mottagit 226 411 kr (27 566 USD) som härrört från bedrägeribrott eller brottslig verksamhet av sådant slag. Det hände den 11 januari 2021 [i] Stockholms stad eller annan plats i landet. Därefter har han omsatt pengarna genom köp, uttag och överföringar under perioden fram till och med den 12 januari 2021.

Åtgärderna syftade till att dölja att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för annan att tillgodogöra sig pengarna eller dess värde.

G [...] N begick gärningen med uppsåt.

Åtalspunkt 2

G [...] N har upplåtit sitt konto hos Danske Bank och där mottagit 113 864 kr (11 322 euro) som härrört från bedrägeribrott mot [en viss person], bosatt i Tyskland, eller mot [ett visst företag]. Det hände den 13 januari 2021 [i] Stockholms stad eller annan plats i landet.

Åtgärden syftade till att dölja att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för annan att tillgodogöra sig pengarna eller dess värde.

G [...] N begick gärningen med uppsåt.

Penningtvättsbrott

5. Straffansvar för penningtvättsbrott enligt huvudbestämmelsen i 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott förutsätter

- dels att gärningen syftar till att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja

möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde,

- dels att gärningsmannen antingen överlåter, förvärvar, omsätter, förvarar eller vidtar annan sådan åtgärd med egendomen (se 3 § första stycket 1) eller vidtar någon åtgärd som typiskt sett innebär att egendomens ursprung eller ägarförhållandena blir svåra att klarlägga (se 3 § första stycket 2).

6. Av det första kravet följer, utöver att egendomen i fråga måste härröra från brott eller brottslig verksamhet, att gärningen ska vara vidtagen i ett visst syfte (penningtvättssyfte). Syftet är knutet till gärningen, inte till gärningsmannen. Det är därför tillräckligt att någon medverkande har ett penningtvättssyfte och att gärningsmannen har uppsåt i förhållande till detta.

Gärningsmannens eget syfte kan däremot vara ett annat, exempelvis att få ersättning för sin åtgärd. (Jfr prop. 2013/14:121 s. 108 f. och t.ex.

”Advokatens överföringar” NJA 2023 s. 708 p. 13.)

7. Vidare krävs att gärningsmannen vidtar en sådan åtgärd som anges i någon av de två punkterna i 3 § första stycket.

8. De åtgärder som beskrivs i första punkten avser något slags befattning med egendomen. Utöver fysisk befattning omfattas även sådana åtgärder som innebär att någon på annat sätt vidtar dispositioner med, eller råder över, egendomen. Det kan t.ex. handla om att göra en elektronisk överföring av en summa pengar eller att tillåta insättning på ett bankkonto.

9. I rekvisitet ”vidtar annan sådan åtgärd” ligger ett krav på att det ska röra sig om någon form av aktivt handlande från gärningsmannens sida. Det kan t.ex. handla om att ställa ett bankkonto till förfogande genom att meddela kontonummer eller att förflytta tillgångar genom att föra över dem mellan

olika konton på sätt som gör att riskerna minskar för att egendomens ursprung avslöjas. (Jfr a. prop. s. 110.)

10. Andra punkten avser handlanden som inte innebär att åtgärder med själva egendomen vidtas. I stället är det fråga om förfaranden som syftar till att skapa en rimlig, men falsk, förklaring till en förmögenhetsökning som uppkommit genom brott eller brottslig verksamhet.

Närmare om förbrottsrekvisitet

Härrör från brott...

11. En grundläggande utgångspunkt för lagstiftningen är att alla typer av brott som kan ge upphov till utbyte kan utgöra förbrott till straffbelagd penningtvätt. Med brott avses här en gärning som utgör eller motsvarar ett eller flera brott enligt svensk lag (se 2 §). För att pengar eller annan egendom ska anses härröra från brott i straffbestämmelsens mening ska det handlande som har genererat förmögenhetsökningen uppfylla rekvisiten i en eller flera brottsbeskrivningar. Vidare måste det allmänna kravet på uppsåt eller, i förekommande fall, oaktsamhet i förhållande till brottet eller brotten vara uppfyllt. (Jfr a. prop. s. 45 och 109.)

... eller brottslig verksamhet

12. Förbrottsrekvisitet kan vara uppfyllt även om det inte är utrett att det handlande som har föregått penningtvättsåtgärden faller in under någon viss straffbestämmelse. Det har tydliggjorts i lagtexten genom att straffbestämmelsen också omfattar egendom som härrör från brottslig verksamhet. Även brottslig verksamhet förutsätter förvisso att brott har begåtts men det behöver inte preciseras vilket eller vilka brott som det rör sig om. Det kan få betydelse inte minst i situationer där medel från flera olika typer av brottsliga gärningar som inträffat över tid blandats samman. Begreppet

omfattar såväl brottslighet vid ett enda tillfälle som flera brott under en någorlunda sammanhängande tidsperiod, förutsatt att brottsligheten skett inom ramen för något som kan karaktäriseras som en verksamhet. Under samma förutsättning kan även enstaka brott omfattas. (Jfr a. prop. s. 47 f. och 109.)

Närmare om beviskravet

13. Vid prövningen av ett påstående om att egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet gäller samma beviskrav som det som i allmänhet tillämpas i brottmål. Påståendet ska alltså vara styrkt, dvs. det ska vara ställt utom rimligt tvivel att det förhåller sig som åklagaren gör gällande.

14. När det görs gällande att egendom härrör från ett brott måste åklagaren visa att det handlande som har föregått penningtvättsåtgärden uppfyller rekvisiten för en brottsbeskrivning (jfr p. 11). Däremot behöver de närmare omständigheterna kring brottet, såsom tid, plats, brottsutbyte och gärningsman inte vara klarlagda. Den konkreta förbrottsgärningen behöver alltså inte vara bevisad på det sätt som hade krävts om det var förbrottet i sig som åtalet avsåg.

15. Vad gäller ett påstående om att egendom härrör från brottslig verksamhet kan beviskravet vara uppfyllt även om det inte kan visas att det handlande som har genererat förmögenhetsökningen utgör brott enligt en viss straffbestämmelse (jfr p. 12). Om det inte går att slå fast att rekvisiten i en viss brottsbeskrivning är uppfyllda, måste det dock på annat sätt stå klart att egendomen har brottsligt ursprung. Så kan vara fallet om det framgår att egendomen härrör från en verksamhet som innefattar en viss typ av brottslighet, exempelvis förmögenhetsbrott utan att det kan specificeras om det är fråga om bedrägeri, utpressning eller något annat liknande brott. Det kan också vara fråga om att medel härrör från verksamheten i ett kriminellt nätverk där det är klarlagt att olika typer av brott begås, men det är oklart från

vilken typ av brott inom verksamheten som medlen härrör. På motsvarande sätt som gäller om egendomen härrör från brott krävs det inte att verksamhetens närmare inriktning eller omfattning är utredd.

16. Ett påstående om brottslig verksamhet kan alltså i ett avseende innebära att det kan vara lättare att styrka egendomens koppling till något brottsligt; ett bredare bevistema kan användas än vid ett påstående om att egendomen härrör från brott. I ett annat avseende krävs emellertid att mer bevisas, nämligen att det brottsliga har skett inom ramen för något som kan karaktäriseras som en verksamhet.

17. Det höga beviskravet innebär att det, oavsett om det påstås att egendomen härrör från brott eller från brottslig verksamhet, i princip ska vara uteslutet att egendomen är åtkommen på ett sätt som inte är brottsligt. Att den tilltalade inte har kunnat lämna någon i förhållande till sin ekonomiska situation i övrigt tillfredsställande förklaring till sitt innehav av egendomen, kan bidra till en sådan slutsats men är i allmänhet inte tillräckligt. Kravet är högre ställt än det som gäller för att utbyte av brottslig verksamhet ska kunna förverkas enligt bestämmelserna om s.k. utvidgat förverkande i 36 kap. 1 b § brottsbalken (jfr t.ex. prop. 2007/08:68 s. 95 f.).

Bedömningen i detta fall

Åtalspunkt 2

18. När det gäller inbetalningen till GNs konto i Danske Bank har riksåklagaren åberopat en europeisk utredningsorder som har utfärdats av en åklagare i Tyskland. Enligt vad som framgår av den ska ett visst företag ha utfört betalningen sedan företaget fått ett e-postmeddelande från en adress som var snarlik den som användes av företagets affärspartner i Slovakien. I

meddelandet anvisades nya kontouppgifter – nämligen GNs kontonummer – för betalning av en tidigare överenskommen handpenning.

19. Det saknas skäl att ifrågasätta uppgifterna i utredningsordern. Redan denna utredning talar således med styrka för att pengarna härrör från ett bedrägeribrott. Till detta kommer ytterligare omständigheter som talar för samma slutsats.

20. En sådan omständighet är att inbetalningen från Tyskland är den enda transaktionen på kontot, som också var relativt nyöppnat av GN. Vidare har det framkommit att banken skickade ett brev till honom i vilket han ombads förklara transaktionen och ge in underlag för den. Han besvarade inte förfrågan. Enligt banken hade han heller inte i övrigt några kontakter med banken med anledning av transaktionen.

21. Vid en samlad bedömning är det styrkt att de medel som sattes in på GNs konto i Danske Bank härrör från ett bedrägeribrott.

Åtalspunkt 1

22. När det sedan gäller inbetalningen till kontot i SEB är det genom ett åberopat Swift-meddelande utrett att avsikten med transaktionen – som avsåg ett betydande belopp – var att föra över pengar från ett utländskt företag till ett annat. Det får anses osannolikt att ett misstag låg bakom att pengarna i stället kom att överföras till GNs konto i Sverige.

23. En annan omständighet som talar för att pengarna har brottsligt ursprung är det nära tidsmässiga sambandet med den inbetalning till kontot i Danske Bank som i det föregående har konstaterats vara resultatet av ett bedrägeri. Inbetalningen till kontot i SEB ägde rum endast två dagar tidigare. Det är inte troligt att GN inom en så snäv tidsperiod skulle ha mottagit både en misstagsbetalning och pengar som härrör från ett brott.

24. Till detta ska läggas att det finns viss utredning om att GNs konto i SEB användes i samband med ett bedrägeriförsök en vecka tidigare och att tillvägagångssättet där starkt påminner om det som beskrivs i den tyska utredningsordern om det bedrägeri som utgör förbrott under åtalpunkt 2.

25. Vidare framgår det av utredningen att inbetalningen till GNs konto i SEB – som beloppsmässigt avvek tydligt från andra transaktioner på kontot – inte föranledde några sådana åtgärder från hans sida som hade kunnat förväntas om det skulle ha rört sig om en misstagsbetalning. Tvärtom har GN omgående gjort kontantuttag och överfört ett förhållandevis stort belopp till en person i Nigeria.

26. Banken har motsagt GNs påståenden om att han skulle ha kontaktat banken med anledning av inbetalningen. Enligt bankens uppgifter reagerade han inte heller när banken, med anledning av misstankar om att ett bedrägeri låg bakom inbetalningen, valde att omedelbart avsluta kundrelationen.

27. Mot denna bakgrund framstår de förklaringar som GN har lämnat som tydliga efterhandskonstruktioner. Det gäller inte minst de uppgifter som han har lämnat om sina kontakter med en person i Nigeria vid namn F, som sedermera ska ha avlidit.

28. Det finns, även med beaktande av de tidsmässiga sambanden, inte underlag för att slå fast att det handlande som har legat bakom överföringen till kontot i SEB har ingått i något sådant sammanhang att det kan sägas handla om brottslig verksamhet i straffbestämmelsens mening. Däremot är det vid en samlad bedömning styrkt att också denna inbetalning härrör från brott, ett bedrägeri.

Penningtvättsåtgärder m.m.

29. GN har upplåtit sina konton och där mottagit de belopp som anges i åtalet. Därutöver har han, när det gäller inbetalningen till kontot i SEB, även gjort vissa köp, uttag och överföringar. Åtgärderna, som är vidtagna i penningtvättssyfte, omfattas av bestämmelsen om penningtvättsbrott.

30. Omständigheterna kring gärningarna är sådana att det kan hållas för visst att GN har handlat med uppsåt, även i förhållande till förekomsten av ett penningtvättssyfte.

Slutsatser

31. GN ska således dömas för två fall av penningtvättsbrott i enlighet med åtalet. Det saknas skäl att göra någon annan bedömning än hovrätten när det gäller påföljd.

32. Hovrättens domslut ska alltså fastställas.

I avgörandet har deltagit justitieråden [REDACTED]

Föredragande har varit justitiesekreteraren [REDACTED]